Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä taide | Musiikki

2024

Heini Ernamo

Musiikillinen pääoma

– klassisen laulajan identiteetti huijarisyndrooman, sukupuolen ja luokkataustan valossa

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Esittävä taide | Musiikki

2024 | 34

Heini Ernamo

Musiikillinen pääoma

- klassisen laulajan identiteetti huijarisyndrooman, sukupuolen ja luokkataustan valossa

Opinnäytetyössä selvitettiin huijariajatusten ilmenemistä laulupedagogiksi opiskelevien keskuudessa. Terveen ammatti-identiteetin rakentuminen on pitkä prosessi etenkin klassisessa laulussa, jossa työväline on oma keho. Ammatilliset epävarmuudet voivat heijastua laulajan ammattiroolin ohella myös laulajan henkilöön. Työssä tarkasteltiin myös sukupuolen, luokkataustan ja musiikillisen pääoman osuutta huijariajatuksiin. Musiikillisen pääoman teoreettisena pohjana käytettiin Pierre Bourdieun sosiaalisen pääoman käsitettä.

Tutkimusta varten haastateltiin viittä laulupedagogiopiskelijaa eri puolilta Suomea Zoom-videoyhteyden välityksellä. Haastattelut koostuivat kahdesta osiosta: toisessa keskityttiin opiskelijan omaan instrumenttiin ja toisessa omaan opetustyöhön. Opiskelijoille esitettiin väittämiä liittyen heidän ajatus- ja toimintatapoihinsa. Tämän lisäksi esitettiin muutamia taustakysymyksiä.

Haastatteluiden pohjalta havaitaan, että laulupedagogiopiskelijoilla esiintyy huijariajatuksia ja epävarmuutta omasta äänestä. Epävarmuus heijastuu kokemukseen omasta opettajuudesta ja pätevyydestä. Tulosten perusteella laulupedagogiopiskelijat voisivat hyötyä ohjauksesta, jossa huomioitaisiin monipuolisesti heidän vahvuuksiaan ja vahvistettaisiin heidän itsetuntemuksensa ja myönteisen minäkuvansa kehitystä.

Asiasanat:

sukupuoli, huijarisyndrooma, luokkatausta, klassinen laulu, laulupedagogiikka

Bachelor’s Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Performing Arts | Music

2024 | 34

Heini Ernamo

Musical Capital

- how impostor syndrome, gender and social class affect the identity of classical singers

The objective of this thesis was to investigate the occurrence of negative thought patterns related to impostor syndrome among vocal pedagogy students. Professional insecurities can affect not only the singer’s professional role but also the singer’s personality. The work also studied how gender, social class and musical capital might contribute to impostor syndrome. Pierre Bourdieu’s concept of social capital was used as a theoretical basis for the idea of musical capital.

Five vocal pedagogy students from Finland were interviewed via Zoom Meetings. The interviews consisted of two sections: one focused on the student's own instrument and the other on the student's own teaching work. The students were presented with statements related to their thinking patterns and behavior. In addition to this, a few background questions were asked.

Based on the interviews, it was detected that vocal pedagogy students have thoughts related to impostor syndrome and insecurities about their own voice. Insecurities were reflected in the experience of competence. Vocal pedagogy students could benefit from coaching that considers their strengths and reinforces the development of their self-knowledge and positive self-image.

Keywords:

gender, impostor syndrome, social class, classical singing, vocal pedagogy

Sisältö

1 Johdanto **5**

2 Huijarisyndrooma **7**

2.1 Huijarisyndrooman tunnusmerkkejä 9

2.2 Huijarisyndrooma ja sukupuoli 13

2.3 Huijarisyndrooma taidealoilla 17

3 Musiikillinen pääoma ja yhteiskuntaluokat **19**

4 Haastattelut **23**

4.1 Suhde omaan instrumenttiin 23

4.2 Suhde opettajana toimimiseen 26

4.3 Muita esiinnousseita teemoja 29

5 Pohdintaa **31**

Lähteet **34**

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

1 Johdanto

Laulajan ammatti-identiteetin rakentuminen on ainakin itselleni ollut – ja on edelleenkin – aikaa vievä ja vaativa prosessi. Koska laulajan instrumentti on oma keho, ammattitaidon arvioinnin koetaan usein kohdistuvan joko suoraan tai epäsuorasti laulajaan itseensä. Näin ollen ammatilliset epävarmuudet heijastuvat herkästi laulajan ammattiroolin ohella myös laulajan henkilöön.

Etsin kirjallisessa opinnäytetyössäni vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Millaisena laulupedagogiopiskelijat kokevat ammatti-identiteettinsä niin pedagogeina kuin laulajina? Miten rakentaa laulajan ja laulupedagogin ammatti-identiteettiä hyvällä tavalla? Lisäksi pohdin näiden tulosten perusteella, miten musiikin ammatillisissa oppilaitoksissa voitaisiin tukea laulupedagogiksi opiskelevia.

Pohdin opinnäytetyössäni, miten huijarisyndrooman mukaiset ajatukset, sukupuoli ja luokkatausta voisivat vaikuttaa klassisen laulajan ammatti-identiteettiin. Kyseiset teemat valikoituivat tutkimukseni kohteeksi henkilökohtaisista syistä: huomaan usein itselläni ns. huijariajatuksia. Olen sukupuoleltani nainen ja perheeni on melko keskiluokkainen. Huijariajatukseni liittyvät usein siihen, että koen olevani jollain tavalla ulkopuolinen: ikään kuin minun ja muiden muusikoiden välillä olisi jokin näkymätön seinä, jonka läpi katselen ”heitä” – oikeita muusikoita. Huijariajatuksiini liittyy myös se, etten koe olevani tarpeeksi hyvä laulaja (käydäkseni klassisesta laulajasta ja) voidakseni kutsua itseäni klassiseksi laulajaksi tai laulupedagogiksi. Koen, ettei minulla ole tarpeeksi musiikillista pääomaa (avaan käsitettä tarkemmin alla) toimiakseni musiikkialalla: en ole lapsesta asti käynyt soittotunneilla tai opiskellut lapsena musiikkiopistossa ja näin kasvanut klassisen musiikin maailmaan.

Huijarisyndrooma ei ole lääketieteellinen sairaus, vaan kyseessä on psykologinen ilmiö, jonka takia ihminen ei välttämättä pysty tunnustamaan tai tunnistamaan omaa kyvykkyyttään, ammattitaitoaan tai onnistumisiaan. Syitä huijarisyndrooman syntyyn on monia, joista useimmat liittyvät henkilöhistoriaan ja erilaisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Huijarisyndroomailmiö tunnistettiin Yhdysvalloissa jo 1970-luvulla, mutta Suomessa ilmiö on noussut valtamediaan vasta 2010-luvun lopulla. Etenkin kuluvalla vuosikymmenellä aihetta on käsitelty mediassa melko runsaasti. Alkuperäinen huijarisyndroomatutkimus keskittyi menestyvien naisten ajatuksiin itsestään: usein ilmiö esiintyykin nimenomaan naisilla. Tämä ei poissulje sitä, etteivätkö myös muiden sukupuolten edustajat kärsisi huijariajatuksista.

Huijarisyndrooman lisäksi opinnäytetyöhöni liittyy myös ajatus musiikillisesta pääomasta. Yleisimmin pääoman käsite liittyy taloustieteeseen ja sillä tarkoitetaan varoja, jotka voivat olla aineellisia tai aineettomia. Sosiaalitieteissä käytetään käsitettä sosiaalinen pääoma, jolla viitataan sosiaalisiin verkostoihin ja kriteereihin, jotka voivat muun muassa edistää verkoston jäsenten hyvinvointia ja yhteistoimintaa. Sosiologi ja kulttuuriantropologi Pierre Bourdieun (1930–2002) mukaan sosiaalinen pääoma liittyy siihen, millaisia tuottavuus- ja arvostussuhteita yksilöllä on: se, kuuluuko hän johonkin tiettyyn yhteisöön tai sisäpiiriin, erottaa hänet muista ulkopuolisista ja tuo hänelle arvostusta ja luottamusta, jota ei piirin ulkopuolisena saa.

Haastattelin opinnäytetyötäni varten viittä eri puolilla Suomea opiskelevaa laulupedagogiikan opiskelijaa, joiden ajatuksia ja pohdintoja jaan tässä opinnäytetyössäni. Halusin selvittää, onko muillakin laulupedagogiikan opiskelijoilla huijariajatuksia ja ovatko ne samankaltaisia kuin itselläni.

2 Huijarisyndrooma

Huijarisyndrooma tai huijari-ilmiö tunnistettiin ensimmäisen kerran vuonna 1978, kun psykologit Pauline Rose Clance ja Suzanne Imes tutkivat lahjakkaita, työelämässä menestyneitä naisia, jotka kuitenkin olivat sitä mieltä, että heidän menestyksensä pohjautui huijaukseen: he uskoivat huijanneensa muut uskomaan omaan pätevyyteensä. Tämän lisäksi naisia kalvoi jatkuva pelko siitä, että heidän huijauksensa paljastuu. Onnistuminen työtehtävissä tai positiivinen palaute eivät saaneet naisia vakuuttumaan osaamisestaan. Clancen ja Imesin tutkimus keskittyi pelkästään naisiin, mutta huijari-ilmiö ei ole rajoittunut koskemaan pelkästään naisia, vaan se on sukupuolesta riippumaton. (Lehtinen ym. 2021, 20.)

Huijarisyndroomasta voidaan käyttää monia eri nimityksiä: huijari-ilmiö, huijariajatukset ja huijaritunteet. Käytän tässä työssä kaikkia näitä eri nimityksiä. Lehtinen ym. (2021, 20) huomauttavat, että sana syndrooma on hankala, sillä sitä käytettäessä saatetaan antaa harhaanjohtavasti ymmärtää, että huijarina itseään pitävä henkilö kärsisi jostain sairaudesta tai psykologisesta häiriöstä. Huijarisyndroomaa voidaan sen sijaan pitää eräänlaisena ajatusvinoumana, jonka juuret voidaan löytää muun muassa henkilöhistoriastamme ja sosiaalisesta ja yhteiskunnallisesta kanssakäymisestä.

Pelko huijariksi paljastumisesta ei ole ainoa huijarisyndrooman tunnusmerkki: huijariajatuksiin voi liittyä myös kokemuksia ulkopuolisuudesta ja siitä, etteivät omat saavutukset ole omaa ansiota. Huijariajatukset saattavat myös aiheuttaa sen, että henkilö puhuu avoimesti siitä, kuinka epäpätevä tai muita huonompi hän on. (Lehtinen ym. 2021, 21.)

Kaikki huijaritunteita tuntevat henkilöt eivät välttämättä käyttäydy tai ajattele samalla lailla. Jokaisen kokemus huijariudesta on yksilöllinen. Joillakin huijariajatukset liittyvät vain yhteen osaan elämää, joillakin useampiin osiin tai jopa koko elämään. Joillekin huijariajatukset ovat kausiluonteisia, toisille jatkuvia. Toiset pystyvät suoriutumaan ja toteuttamaan vaikkapa työtehtäviään huijaritunteista huolimatta, toiset puolestaan saattavat lamaantua täysin ja

kolmannet taas paahtavat töitä, kunnes palavat loppuun. (Lehtinen ym. 2021, 21.)

Voisi hyvin kysyä, kukapa meistä ei olisi kokenut riittämättömyyden tai huonommuuden tunteita? Ilmiö on laaja, ja se kattaa todennäköisesti suurimman osan ihmisistä. Tämä ei kuitenkaan mielestäni tarkoita sitä, etteikö asiaa kannattaisi havainnoida ja omia ajatuksiaan tarkastella, sillä näin voidaan löytää ratkaisuja, joiden avulla huijariajatuksia voi lieventää tai parhaimmillaan päästä jopa eroon niistä. Tällä puolestaan on huomattavia vaikutuksia yksilöiden hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin tehdä töitä haluamallaan alalla.

Lehtinen ym. (2021, 23) korostavat, että huijarisyndrooma ei ole sama asia, kuin omien kykyjen hetkellinen epäileminen. Huijarisyndrooma voi kestää läpi elämän. Se pohjautuu virheelliseen minäkokemukseen, johon liittyy vahvoja kokemuksia omasta huonommuudesta ja riittämättömyydestä. Se, kuinka paljon huijarisyndrooma vaikuttaa kunkin yksilön elämään, riippuu paljon myös yhteiskunnallisista rakenteista. Luokkatausta, kielitaito, sukupuoli, ihonväri ja niihin liittyvät etuoikeudet voivat myös vaikuttaa huijarisyndroomaan. Kantasuomalaisessa keskiluokassa kasvaneen henkilön huijariajatukset voivat olla toisenlaisia kuin vaikkapa maahanmuuttajataustaisen, vähävaraisen tai muunsukupuolisen. Erilaiset taustat ja elämisen lähtökohdat vaikuttavat hyvinkin paljon siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa elämässä asioiden tavoittelu on, myös ilman huijarisyndroomaa.

Huijariajatuksista kärsivälle muusikolle voi käydä niin, että häiritsevät ajatukset alkavat nousta pintaan, kun hän aloittaa esimerkiksi uuden projektin tai kappaleen opettelun. Tällöin hän alkaa epäillä itseään ja kykyjään, mahdollisuuksiaan onnistua tehtävässä. Henkilö voi kokea voimakasta ahdistusta tai saada jopa psykosomaattisia oireita stressistä ja pelosta. (Lehtinen ym. 2021,49.)

Itse oireilen vastaavassa tilanteessa usein siten, että käsiini alkaa tulla vaikeaa ihottumaa, jota ei juurikaan pysty hoitamaan. Ihottuma katoaa itsestään, kun stressitasot laskevat. Muita oireilun merkkejä ovat erilaiset vatsavaivat, unettomuus tai nukahtamisvaikeudet, hengenahdistus, väsymys mutta myös jatkuva ylikierroksilla käyminen.

Uusia lauluja opetellessani käy helposti niin, että välttelen opettelun aloittamista tai saatan opetella kappaleen sisäisesti, mutten uskalla laulaa sitä, koska ajattelen, etten osaa laulaa, tai että kappale on liian vaikea minulle. En uskalla laulaa kappaletta, koska en luota siihen, että laulan sen oikein, vaikka olisinkin ensin soittanut melodian pianolla ja sen jälkeen vielä harjoitellut sen mielessäni. Tällainen käytös johtaa joskus siihen, etten istuta kappaleita ollenkaan kehooni, ja jos kyse on esimerkiksi kuorokappaleesta, istuttaminen tapahtuu vasta yhteisissä harjoituksissa (joissa laulun pitäisi jo oikeastaan olla istutettuna).

Lehtinen ym. (2021, 49) toteavatkin, että huijarisyndroomasta kärsivä henkilö saattaa toimia näin: hän siirtää tehtävän aloitusta päätyen tilanteeseen, jossa joutuu tekemään sen loppujen lopuksi kovassa kiireessä. Muita vaihtoehtoja on, että huijari ylisuorittaa ja ajaa itsensä uuvuksiin tai jättää tehtävän kokonaan tekemättä, mikä hänen päässään kääntyy negatiiviseksi osoitukseksi siitä, että hän tosiaan on huijari.

2.1 Huijarisyndrooman tunnusmerkkejä

Ensimmäisessä huijarisyndroomatutkimuksessa 1970-luvulla tutkijat Clance ja Imes tunnistivat erilaisia käyttäytymismalleja, jotka myöhemmissä tutkimuksissa jaoteltiin kuudeksi huijarisyndroomaan liittyväksi malliksi: työriippuvuus, kameleontti, hurmuri, korostunut vaatimattomuus, ylimukautuvuus ja maaginen ajattelu. (Lehtinen ym. 2021, 50.)

Avaan seuraavassa lyhyesti näitä malleja ja annan esimerkkejä omista toimintatavoistani.

Työnarkomaani

Käytösmallin mukaan henkilö, joka on työnarkomaani, paiskii jatkuvasti töitä ja käyttää paljon aikaa ja vaivaa asioiden tekemiseen – hän on siis työriippuvainen. Tekemällä mahdollisimman paljon töitä huijari pyrkii välttämään paljastumasta huijariksi. Lehtisen ym. (2021, 50) mukaan huijari pelkää epäonnistuvansa työssään, mikäli hän ryhtyisi uskomaan omaan pätevyyteensä ja hellittäisi tekemistään. Huijari ei välttämättä koskaan koe aitoa onnistumisen iloa, sillä hän on niin hyvin sisäistänyt ajatuksen omasta huijariudestaan.

Olen itse melko työriippuvainen, ja minun on asetettava tarkat rajat työnteolle, muuten päädyn helposti tekemään töitä kellon ympäri. En välttämättä huomaa, että jo pelkkä nuottien etsiminen tai tutkiminen on työtä. Tällöin vapaa-aikani kuluu liian helposti askareiden parissa, joita en miellä töiksi, mutta jotka kuluttavat voimavarojani. Ongelmalliseksi tilanteen tekee se, että vaikka mediassa esitetään mielipiteitä ja kannanottoja siitä, että työriippuvuus ei ole hyväksi, sen arvostus on kuitenkin yhteiskunnassa läsnä jatkuvasti. Olemme sisäistäneet vahvasti ajatuksen siitä, että työnteko on hyvä asia ja että ahkeralla työnteolla voi saavuttaa unelmansa.

Kameleontti

Kameleontin lailla toimiva huijariajattelija on taipuvainen kätkemään ajatuksensa ja ideansa, sillä hän ei usko, että ne olisivat varteenotettavia. Clance ja Imes kuvailivat kameleontti-huijarin käytösmallia termillä älyllinen epäaitous (Lehtinen ym. 2021, 50–51). Tämä käyttäytymismalli toimii henkilön suojatoimena – kukaan ei pysty esimerkiksi satuttamaan häntä tai saattamaan häntä noloon tilanteeseen. Vaikka tämä käyttäytymismalli tuo käyttäjälleen tiettyä turvaa, se on samalla hyvin rajoittava eikä henkilö saa mahdollisuutta kokea ajatustensa hyväksyntää tai positiivista palautetta. Henkilö voi myös olla ikään kuin kadoksissa itsensä kanssa, kun ei välttämättä tiedä, mitkä ajatukset ja arvot ovat omia ja mitkä ulkopuolelta omaksuttuja. (Lehtinen ym. 2021, 51). Mielestäni tämä vaikuttaa vahvasti identiteettiin ja oman kyvykkyyden havainnointiin.

Hurmuri

Hurmurit ovat sitä mieltä, että heidän ainoa ansionsa on heidän oma viehättävyytensä. He saattavat ajatella esim. uuden työpaikan myötä, että ovat saaneet paikan vain sosiaalisen lahjakkuutensa takia, siksi että he ovat ”mukavia tyyppejä”. (Lehtinen ym. 2021, 51.)

Itse saatan ajatella tällä tavalla, jos minua on pyydetty esimerkiksi johonkin konserttiin esiintymään. Aluksi olen riemuissani: ”Ihan mahtavaa, että minut halutaan mukaan projektiin!” Sitten alkaa ilmaantua toisenlaisia ajatuksia: ”Miksi minua oikeastaan pyydetään mukaan? Enhän edes osaa laulaa. Sen täytyy johtua vain siitä, että olen niiden mielestä kiva tyyppi, jonka kanssa ei synny mitään draamaa.”

Korostuneen vaatimaton

Korostunut vaatimattomuus on ominaisuus, jota voidaan pitää meille suomalaisille melko ominaisena piirteenä, onhan meillä sitä koskeva sananlaskukin: vaatimattomuus kaunistaa. Vaatimattomalle huijarille voi olla vaikeaa vastaanottaa positiivista palautetta: hyväksymisen sijaan hän saattaa vähätellä sekä itseään että omaa tekemistään. (Lehtinen ym. 2021, 52.)

Korostuneesti vaatimattoman henkilön toimintamalliin kuuluu myös ajatus siitä, että tyytyväisyys omaan tekemiseen on jollakin tavalla rangaistavaa tai että siitä saattaa seurata rangaistus. Arvoitukseksi jää, kuka on rangaistuksen toimeenpanija. Useimmissa tapauksissa ehkä huijari itse, sillä itsetyytyväisyyden aiheuttama ahdistus voi ajaa huijarin työskentelemään entistä kovemmin ja ajautumaan uupumukseen. (Lehtinen ym. 2021, 52.)

Edellä mainitulle toimintamallille vaihtoehtoinen ajattelutapa on sellainen, jossa aikaansaadun työn tai tehtävän nähdään olevan niin helppo, että siitä olisi voinut selviytyä kuka tahansa, tai että työn tekemisessä on todennäköisesti sattunut jokin virhe, johon huijari on syyllistynyt.

Tunnistan itsessäni myös korostuneen vaatimattomuuden toimintamallin. Ensinnäkin minun on todella vaikeaa ottaa vastaan positiivista palautetta esimerkiksi laulustani. Mielessäni saattaa esiintyä seuraavia ajatuksia:

> ”Tuo henkilö nyt vain haluaa olla kohtelias.”
>
> ”Tuo henkilö ei varmaan halua aiheuttaa minulle pahaa mieltä.”
>
> ”Tuo henkilö ei varmaankaan tiedä laulamisesta kovinkaan paljoa, mutta haluaa olla kannustava.”

Toisekseen minuun on iskostunut ajatus siitä, että mikäli erehdyn ajattelemaan positiivisesti omasta tekemisestäni, olemaan ylpeä onnistumisesta, minulle käy jossain vaiheessa huonosti: ylpeys käy lankeemuksen edellä. Ajattelen, että tuntemani ylpeys vielä kostautuu minulle. Jostain menneisyydestä minuun on tarttunut vahvasti tämä lähes uskonnollinen ajatus siitä, etten saa korostaa itseäni tai tekemistäni, vaan minun on nöyrästi tehtävä työtä ja olla korostamatta itseäni. Laulajan ammatissa tämä on haastavaa, koska esiintyessä lavalla ei voi olla ns. normaali, arkinen minä, vaan lavalla vaaditaan erilaista läsnäoloa.

Ylimukautuva

Huijareilla voi olla myös vahva taipumus miellyttämiseen. Käyttäytymisen taustalla piilee tarve tulla hyväksytyksi. Tämä tarve on hyvin luonnollinen ja sitä esiintyy varmasti kaikilla ihmisillä: kaikilla meillä on tarve olla rakastettu ja tulla hyväksytyksi. Ongelma tästä saattaa muodostua, mikäli omat tarpeet hautautuvat muiden tarpeiden alle. (Lehtinen ym. 2021, 52.) Ylimukautuvat henkilöt eivät välttämättä ole halukkaita ilmaisemaan omia tarpeitaan tai mielipiteitään. He haluavat, että kaikilla on mukavaa ja hyvä olla yhdessä, että tilanteet ovat tasapainossa. Tuomalla omia tarpeitaan esiin, he saattaisivat horjuttaa tätä tasapainoa. Mielestäni ylimukautuva käyttäytymismalli on samantyyppinen kuin kameleontin käyttäytymismalli.

Laulunopiskelijoiden tilanteessa tämä käyttäytymismalli voisi näyttäytyä esimerkiksi sellaisena käytöksenä, että alistuu kaikessa hiljaisuudessa vaikkapa muiden tarpeisiin säestystunnilla. Jos opettaja ei esimerkiksi jaa säestysvuoroja, saattaa ylimukautuva jäädä muiden, omia tarpeitaan ajavien opiskelijoiden jalkoihin tai hän ei osaa tai uskalla esittää omia tarpeitaan.

Maaginen ajattelija

Kuudes ja viimeinen huijarin toimintamalli on verrattavissa taikauskoon: huijari uskoo, että ajattelemalla tai toimimalla tietyllä tavalla tietyissä tilanteissa, hän pystyy suojautumaan epäonnistumiselta. Jos hän ei jostain syystä pysty suorittamaan toimintaansa juuri tietyllä tavalla, hänet on tuomittu epäonnistumaan. Ikään kuin huijari siis pystyisi ajatuksillaan vaikuttamaan todellisuuteen. (Lehtinen, ym. 2021, 53.)

On totta, että rutiinit ja säännöt auttavat ihmistä suoriutumaan toistuvista asioista ja ne tekevät usein elämästä sujuvampaa. Säännöllisillä rutiineilla voi myös olla stressiä vähentävä vaikutus, koska rutiinien ansiosta samoja asioita ei tarvitse olla aina murehtimassa ja suunnittelemassa (Mielenterveystalo 2024). Laulajan näkökulmasta tämä voi tarkoittaa sitä, että laulaja esiintyy aina samoissa, hyviksi havaituissa konserttivaatteissa ja -kengissä ja/tai rakentaa päiväohjelmansa aina tietyllä tavalla, jos illalla on konsertti.

2.2 Huijarisyndrooma ja sukupuoli

Sukupuoli

Käsittelen tässä opinnäytetyössä vain kahta sukupuolta, puhun naisista ja miehistä, sillä käyttämissäni lähteissä on myös toimittu näin, eikä muita sukupuolia toistaiseksi ole juuri huomioitu. Maskuliinisuuteen ja feminiinisyyteen liittyvät odotukset vaikuttavat kuitenkin kaikkiin sukupuoliin. Lehtisen ym. (2021, 62) mukaan eri sukupuoliin liitetään yhteiskunnassamme erilaisia odotuksia ja

rooleja. Näitä erilaisia roolituksia jaetaan nähdäkseni jo lapsuudesta saakka niinkin yksinkertaisella tavalla kuin väreillä: tytöille tarjotaan aina ensimmäiseksi vaaleanpunaista, pojille vaaleansinistä – olkoon kyse sitten vaatteista tai sisustusesineistä. Leluista tytöille tarjotaan tavallisesti leikkikaluiksi poneja ja nukkeja, pojille erilaisia liikennevälineitä ja ehkä leluaseita.

Näin ollen jo lapsesta saakka sukupuolille rakennetaan tietynlaisia odotuksia. Tytöille on tarjolla perinteisesti feminiinisiksi luokiteltuja vaihtoehtoja: prinsessa-, äiti- ja kotileikit, joissa korostuvat ulkonäkö, huolehtivaisuus ja hillittyys. Poikia taas rohkaistaan enemmän hieman villimpiin leikkeihin, kuten kiipeilyyn, skeittaukseen ja pallopeleihin. Tiedostamatta tai tiedostetusti toistetaan siis syvään juurtuneita mielikuvia siitä, millaisia naisten tai miesten perinteisesti odotetaan olevan: naisilta odotetaan kohtuullisen hillittyä ja passiivista käytöstä ja objektiksi jäämistä, kun taas miesten odotetaan olevan aktiivisia, toteuttavan itseään, toimimaan subjektina. (Lehtinen ym. 2021, 62–64.)

Mikäli tytöt jo lapsuudessa vahvasti sisäistävät sukupuolittuneen roolikuvan tai odotukset siitä, että naisten pitäisi olla tulevina äiteinä huolehtivaisia ja uhrautuvaisia, voi aikuisiällä työelämässä törmätä kaksoisstandardeihin: menestyvältä ihmiseltä odotetaan itseohjautuvuutta, aktiivisuutta ja riippumattomuutta toisista. Tällaiset kaksoisstandardit voivat helposti johtaa huijariajatuksiin. (Lehtinen ym. 2021, 65.)

Onneksi nykyään näihin rooleihin ja odotuksiin on havahduttu, ja niistä pyritään myös aktiivisemmin eroon. Itse olen vasta viime aikoina löytänyt itsestäni aktiivisen toimijan, toimimaan subjektina ja sillä on todella suuri merkitys itselleni myös laulajana ja laulupedagogina. Aikaisemmin olen ollut käytökseltäni paljon passiivisempi.

Tarkoitukseni ei ole väittää, että ns. perinteinen naisen (tai miehen) rooli olisi jollain tapaa väheksyttävä tai huono, tai että kieltäisin sukupuolia. Mielestäni on kuitenkin tärkeää miettiä, miten eri sukupuolirooleja tuotetaan sosiaalisesti ja kulttuurisesti – näin niitä voidaan tarvittaessa myös purkaa, sillä kaikille nämä perinteiset roolit eivät sovi ja ne voivat myös aiheuttaa huijaritunteita (Lehtinen

ym. 2021, 65). Sekä naiset että miehet voivat kokea paineita yhteiskunnan heille asettamista sukupuolirooleista.

Suomalaista yhteiskuntaa pidetään yleisesti rakenteeltaan melko tasa-arvoisena, onhan hyvinvointivaltiomme jo pitkään varjellut ja tasoittanut kansalaisten erilaisia elämänpolkuja. Suomen perustuslaissa on määritelty, että kaikilla ihmisillä on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon (Perustuslaki 1999/731, 2:19). Lisäksi koulutus on täällä maksutonta.

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan Suomi on sukupuolten tasa-arvon uranuurtaja, ja on hienoa, että olimme maailman ensimmäinen maa, joka myönsi naisille täydet poliittiset oikeudet (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024). Käytännössä tasa-arvoa ei kuitenkaan ole saavutettu monellakaan saralla, esimerkiksi sukupuolten välisissä palkkaeroissa: vuonna 2022 naiset ansaitsivat keskimäärin 16 prosenttia vähemmän kuin miehet (THL 2024). Loogista syytä sille, miksi miehille ja naisille maksetaan samasta työstä erisuuruista palkkaa, ei ole, etenkin kun Suomi hyväksyi kansainvälisen samapalkkaisuussopimuksen 1960-luvulla ja palkkasyrjinnästä tuli laitonta 1970-luvulla (Lehtinen ym. 2021, 78). Myös palkkaerot voivat aiheuttaa naisille huijariajatuksia ja tunteita omasta pätemättömyydestä.

Sukupuoli ja musiikkiala

Tasa-arvo ei vaikuta toteutuvan myöskään musiikkialalla. Vuonna 2023 yksitoista musiikkialan toimijaa teetti laajan kyselytutkimuksen, jonka mukaan 70 % naispuolisista säveltäjistä ja sanoittajista kokee musiikkialan epätasa-arvoisena. Alalla vallitsevat asenteet, naisten tukiverkostojen ja esikuvien puute nimettiin suurimmiksi syiksi epätasa-arvon kokemiseen. (Teosto 2023b.)

Tutkimuksen mukaan naispuoliset vastaajat olivat myös kokeneet sukupuoleensa liittyvää syrjintää, joka oli ilmennyt pääosin vähättelynä, arvostuksen puutteena, ahdisteluna ja miesten suosimisena. Miesten palkkiot puolestaan olivat naisten palkkioita parempia. Mielenkiintoista on, että miehillä

vaikutti olevan täysin toisenlainen käsitys alan tilanteesta: miehistä vain 32 % prosenttia koki alan epätasa-arvoisena. (Teosto 2023b.)

Taidemusiikin alalla tilanne vaikutti hieman paremmalta, sillä klassisen ja taidemusiikin piirissä toimivilla naisilla vaikutti olevan vähiten kokemuksia epätasa-arvosta. Kyselyn tuloksista ei tosin selviä tarkkaan, kuinka monta klassista muusikkoa kyselyyn vastasi, sillä vastaaja on voinut valita useamman musiikkigenren omakseen. (Teosto 2023a, 2023b.)

Kyselytutkimuksesta nousee esiin myös eri sukupuolten kasvattamisen perinne, jota jo käsittelin aiemmin. Kyselyyn vastanneiden miesten kokemus on, ettei tyttöjä kannusteta samanlaiseen itseilmaisuun ja luovaan kokeiluun kuin poikia: tyttöjen odotetaan tekevän sen, mitä opettaja heille antaa tehtäväksi, kun taas poikia kannustetaan rohkeampaan itseilmaisuun. (Teosto 2023a.)

Teosto teetti myös oman kyselytutkimuksen syrjinnästä ja yhdenvertaisuudesta musiikkialalla keväällä 2024. Kyselyn mukaan alle puolet (49 %) musiikkialalla toimivista piti alaa yhdenvertaisena ja kaksi kolmesta naisesta oli kokenut sukupuoleen kohdistuvaa syrjintää tai epäasiallista kohtelua. (Teosto 2024a.)

Kysyttäessä, millaista syrjintää vastaajat olivat kokeneet, Teoston (2024b, 25) mukaan naisista

- 82 % oli kokenut vähättelyä, pätevyyden tai asiantuntemuksen aliarviointia
- 65 % oli saanut epäasiallista kommentointia tai ”vitsejä”
- 61 % oli kokenut keskeytyksiä ja huomiotta jättämistä keskustelussa
- 46 % oli kokenut ”vaikeaksi” leimaamista.

Mitä tarkoitetaan ”vaikeaksi” leimaamisella? Mielestäni muun muassa sitä, jos nainen ilmaiseekin mielipiteitään avoimesti, tekee omat rajansa selväksi, jos hän ei tyydykään olemaan passiviinen ja vaatimaton. Toimimalla näin nainen ottaa riskin, että saa ”hankalan” tai ”vaikean” naisen leiman. On erikoista, että nämä edellä mainitut ominaisuudet olisivat täysin hyväksyttyjä ja arvostettuja ominaisuuksia miehillä. Äänekäs ja määrätietoinen nainen on ”liikaa”.

Teoston tuloksista voidaan mielestäni havaita jo aiemmin mainitsemani kaksoisstandardi naiseudesta: toisaalta pitäisi olla vaatimaton, huolehtivainen ja uhrautuvainen, koska ne ovat osa naiseuden stereotypiaa. ”Oikean” naisen tulisi vähätellä itseään ja osaamistaan, ja jotkut naiset saattavatkin tietämättään toimia näin tullakseen hyväksytyksi naisina (Lehtinen ym. 2021, 65). Kuinka usein itsekin saatan lisätä johonkin yhteyteen, lähes huomaamattomasti, että ”en mä oikeasti tiedä/osaa” tai äänensävyni saattaa olla viipyilevä tai epävarman kuuloinen.

Olen myös usein todistanut tätä naiseuden stereotypian ylläpitoa, ja tällaisten tilanteiden todistaminen itse asiassa antoi kipinän koko tämän opinnäytetyön aiheelle. Jotkut laulunopettajani ja opiskelijakollegani (itseni mukaan lukien) ovat vähätelleet itseään ja taitojaan opetustilanteessa mainitsemalla ääneen, esimerkiksi kuinka huonot pianonsoittotaidot heillä on, tai kuinka heidän antamansa lauluesimerkki oli vähän mitä sattuu. Tällainen toiminta on omiaan edesauttamaan riittämättömyyden tunteiden ja huijariajatusten syntyä. Rankaisevan tai vähättelevän puheen sijaan opettajalle olisikin hedelmällisempää puhua myös itselleen lempeästi ja sallivasti – näinhän toimitaan myös lauluoppilasta kohtaan.

2.3 Huijarisyndrooma taidealoilla

Mitä on luovuus ja miten sitä mitataan? Jos muusikko saa paljon esiintymiskutsuja tai näkyvyyttä mediassa, onko se osoitus hänen ylivoimaisesta luovuudestaan verrattuna muihin muusikoihin? Pitääkö olla kouluttautunut muusikko, muodollisesti pätevä, jotta voi olla oikea muusikko?

Taidealoilla työskenteleville ihmisille yhteys työn ja taiteellisen minäkuvan kanssa voi olla vahva. Laulajilla tämä korostuu entisestään, sillä omaa instrumenttia ei voi ottaa erilleen omasta kehosta. Itseään – ja omaa arvoaan ihmisenä – saattaa alkaa tarkastella liikaa työn kautta: jos epäonnistuu laulamisessa, epäonnistuu myös ihmisenä. (Lehtinen ym. 2021, 172.)

Omaa luovuutta voi olla hankala mitata ja verrata muihin, sillä ei ole yhtä ainoaa oikeaa tapaa tehdä taidetta tai olla luova. Ainoiksi näennäisesti virallisiksi mittapuiksi voidaan periaatteessa asettaa oppilaitoksiin pääsy (olet tarpeeksi lahjakas päästäksesi kouluun ja sinussa on potentiaalia ammattiin), tutkintojen suorittaminen, apurahojen saaminen ja kilpailuissa menestyminen. (Lehtinen ym. 2021, 173.)

Luovilla aloilla toimitaan usein yksin ja tämä voi vahvistaa myyttiä yksinäisestä taiteilijanerosta, johon melko harva meistä pystyy samaistumaan. Huijariajatukset voivat kummitella monen yksinään puurtavan taiteilijan mielessä, sillä yksin toimiessa ei ole mahdollista saada palautetta työstään tai päästä keskustelemaan omasta tekemisestä muiden kanssa. Yhteisöön kuuluminen, sen tarjoama tuki ja hyväksyntä ja etenkin tunne johonkin kuulumisesta voi lievittää taiteilijoiden kokemaa epävarmuutta ja riittämättömyyden tunnetta. (Lehtinen ym. 2021, 173.)

3 Musiikillinen pääoma ja yhteiskuntaluokat

Kun aloittelin tämän opinnäytetyön kirjoittamista, ajatus Suomesta luokkayhteiskuntana herätti joissakin henkilöissä vastustusta keskustellessani aiheesta heidän kanssaan. Yhteiskuntaluokan käsite vaikutti tuovan ihmisille ennemminkin mieleen brittiläisen yhteiskunnan, jossa on selkeä jako esimerkiksi aatelisten ja ei-aatelisten välillä. Lehtisen ym. (2021, 98) mukaan joskus kuulee, että koska Suomessa ihmisen yhteiskuntaluokan ilmi tuovat vihjeet ovat niin hienovaraisia, Suomea ei voida pitää luokkayhteiskuntana.

Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalinen rakentuminen on vaihdellut eri aikakausina. Yli sata vuotta sitten Suomi oli sääty-yhteiskunta, jossa ihmiset jakautuivat eri säätyihin: aatelistoon, papistoon, porvaristoon ja talonpoikiin. Etenkin teollistumisen myötä yhteiskuntaluokkia alettiin Euroopassa määritellä sen mukaan, mitä ihminen omisti. Porvaristoon kuuluivat ne, jotka omistivat tehtaita, työkoneita tai työvälineitä, proletaariin kuuluivat ne, jotka joutuivat työkseen käyttämään näitä tuotantovälineitä. Myöhemmin Suomessa yhteiskuntaluokat on alettu jakaa karkeasti katsottuna kolmeen: työväenluokkaan, keskiluokkaan ja yläluokkaan. (Lehtinen ym. 2021, 99.) Joskus yhteiskuntaluokkien määrittelyssä ja rajauksessa saatetaan tarkkailla tulojen ja koulutuksen tasoa, joskus omistussuhteita, itsenäisyyttä työssä tai työelämän valtasuhteita (Lehtinen ym. 2021, 99; Eerola ym. 2010, 21).

Ranskalaissosiologi Pierre Bourdieun mukaan elämäntyylit, kulutus ja maut perustuvat arvojärjestelmiin, jotka ovat loppujen lopuksi vastaavia ihmisten ja eri ryhmien sosiaalisten asemien, myös yhteiskuntaluokkien arvojärjestelmien kanssa. Kamppailu sosiaalisesta statuksesta ja arvovallasta kytkeytyy siihen, mitä pidetään arvokkaana ja ”korkeana” kulttuurina. Bourdieun pääväite onkin, että perimmäinen osa statuskamppailusta tapahtuu kulttuurin ja sen ympärillä tapahtuvan erottautumisen avulla. Bourdieu puhuu niin kutsutuista ”distinktioista” ja hänen tutkimuksestaan käytetään usein käsitettä distinktiotutkimus. (Purhonen ym. 2014, 11.)

Kaikissa ihmisyhteisöissä esiintyy sosiaalisia arvojärjestelmiä, jotka jakaantuvat vielä pienemmiksi eroiksi yksilöiden ja ryhmien välillä. Kautta historian on hyvän aseman (ja siihen mahdollisesti liittyvät varat tai arvovallan) voinut periä kahdella eri tavalla: joko syntymällä ko. asemaan tai hankkimalla sen itse tekemällä erilaisia kunniallisia ja arvostettuja asioita. Omaa sosiaalista statusta on tuotu esiin eri tavoin, usein esimerkiksi niin, että vallassaolijat ovat määränneet kullekin ajalle ominaiset sosiaalisesti hyväksyttävät standardit ja symbolit. (Purhonen ym. 2014, 13.)

Symbolien ja standardien esittäminen ja ylläpitäminen tarkoittaa käytännössä valintoja elämäntapojen ja elämäntyylien välillä ja nyky-yhteiskuntaa ajatellen voidaankin puhua kuluttamisesta (Purhonen ym. 2014, 13). Mainoksissa ja sosiaalisessa mediassa korostetaan nykyään paljon sitä, miten jokainen voi valita oman elämäntyylinsä, olla yksilö massojen keskellä, toteuttaa omaa ainutlaatuisuuttaan kuluttamalla. Mutta onko kyse enää oikeasta yksilöllisyydestä vai onko kaikki sittenkin vain sosioekonomista harhaa?

Arvot, asenteet, poliittiset ja moraaliset suuntautumiset liittyvät myös elämäntyyleihin ja -tapoihin, mutta nämäkin määrittelevät meitä kuluttajina: merkkivaatteet, kalliit kellot, autot ja asuinpaikka ovat kaikki statussymboleita. Eräänlaisina statussymboleina voidaan myös pitää harrastuksia (jääkiekko vs. baletti), ruokailemista (pikaruoka vs. fine dining) ja luonnollisesti myös musiikkia (iskelmä vs. jazz), muutamia mainitakseni. Kaikki kulttuurin ilmentymät ovat elämäntyylien osia. Kuluttaminen voidaan kuitenkin käsittää myös löyhemmin, jolloin se ei käsittele pelkästään ostamista, vaan myös musiikin kuuntelua ja opiskelua ja konserteissa käymistä. (Purhonen ym. 2014, 13, 15.)

Ihmisten kulutuskäytännöt ovat vertauskuvallisia välineitä, joiden avulla yksilöt luovat nimellisiä rajoja sosiaaliseen tilaan luokittelemalla itseään. Kulutus ei siis ole yksinomaan yksilön sosiaalisen aseman tunnus, vaan kuluttamalla ja tekemällä elämäntapavalintoja me kaikki osallistumme sosiaaliseen luokitteluun. Samalla kun luokittelemme itseämme, luokittelemme myös muita. Uusia sosiaalisia luokkia syntyy, kun onnistumme määrittämään tietyt vertauskuvalliset rajat ja ne tunnistetaan ja tunnustetaan. (Purhonen ym. 2014, 15.)

Bourdieun mukaan ihmisillä on pääpiirteittäin kolme erilaista pääomaa käytettävissään: taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma. Sosiaaliset tilat, joissa toimimme, rakentuvat näistä yksilöiden ja ryhmien pääomista sekä sosiaalisesta liikkuvuudesta. Riippuen pääomien määrästä ja niiden suhteellisesta painoarvosta, Bourdieu erottaa yhteiskuntaluokat toisistaan – karkeasti esitettynä ne ovat yläluokka, keskiluokka ja työväenluokka. (Purhonen ym. 2014, 15.)

Bourdieun sosiologiassa maku (*le goût*) on ensisijainen käsite, sillä makua voidaan pitää vertauskuvallisen vallan keskeisenä välineenä: Emmekö jatkuvasti erottele ja luokittele muun muassa toisia ihmisiä ja tule myös itse luokitelluiksi? Maku voi asettaa meidät eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin: järjestykseen, jossa toiset ovat arvokkaampia kuin toiset. Maku on siis vallankäytön väline. Esimerkiksi keskiluokan voidaan nähdä kahlitsevan itsensä yhteiskunnan hallituksi luokaksi sen perusteella, että se pyrkii jäljittelemään ylempien luokkien makua. (Purhonen ym. 2014, 16.)

> Maku toimii eräänlaisena sosiaalisena orientaationa, ’tunteena omasta paikasta’, joka ohjaa tietyn sosiaalisen tilan sijainnin haltijoita kohti heidän ominaisuuksilleen sovitettuja sosiaalisia asemia ja kohti käytäntöjä ja hyödykkeitä, mistä tuon aseman haltijat hyötyvät (Bourdieu 1984, 466).

Mielestäni tässä Bourdieun ajatuksessa hahmottuu yksi idea siitä, mitä musiikillinen pääoma voi tarkoittaa. Jos ei ole tottunut liikkumaan klassisen musiikin piireissä, voi sen tarjoama sosiaalinen tila tuntua vieraalta ja ahdistavalta. Tämä taas voi herättää ajatuksia siitä, että klassinen musiikki ja sen sosiaalinen tila eivät ole minua varten. Bourdieun kulttuuripääoman käsite pitääkin sisällään ajatuksen siitä, että ”oikealla maulla” voi saavuttaa arvostusta ja sosiaalisia ja taloudellisia etuja ”oikeanlaisten” kulttuuristen tapojen avulla (Purhonen ym. 2014, 17). Entä jos henkilön maku ei vastaa klassisen musiikin sosiaalisen tilan makuja?

Bourdieu määritteli kulttuurisen pääoman käsitettään eri tavoin eri aikakausina, ja riippuen ajankohdasta hän luki siihen mukaan mm. tietyn hiljaisen tiedon koulusta ja kulttuurista, humanistisen kulttuuriperinteen hallitsemisen, kielellisen pätevyyden, tietyt asenteet ja jopa henkilökohtaiseen tyyliin liittyvät asiat. Näiden

lisäksi kulttuuripääoma oli Bourdieulle ennen kaikkea luokka-aseman osoitin ja sen perusta, voimavara, joka on peritty kotoa ja/tai omaksuttu koulussa. (Purhonen ym. 2014, 18.)

Bourdieuta mukaillen voisi siis ajatella, että myös musiikkiala on oma sosiaalinen tilansa, jota määrittelee musiikillinen pääoma. Jos opiskelija on jo kotoa lähtien kasvanut sisään klassisen musiikin maailmaan, omaa tietynlaista hiljaista tietoa siitä ja ymmärtää humanistista kulttuuriperinnettä, on opiskelijan lähtökohta musiikkioppilaitoksessa varsin erilainen, kuin jos kotona on kasvettu iskelmämusiikin ja jääkiekon parissa – näin kärjistetysti sanottuna, tai painotettu jotain aivan muita asioita.

Jos Bourdieun mukaan maku ohjaa sosiaalista suuntautumistamme, voiko käydä niin, että jos muusikon elämänhistoria ja tausta ovat esimerkiksi työläistaustaiset, hän kokee ulkopuolisuuden tunnetta ja huijariajatuksia, koska klassisen musiikin toimintaympäristö on erilainen, kuin mihin hän on kotona tottunut? Voivatko ne aiheuttaa ajatuksia siitä, ettei sovellu alalle? Voiko käydä niin, että muusikko alkaa peitellä omaa minuuttaan sopeutuakseen joukkoon? Mitä tästä seuraa?

4 Haastattelut

Haastattelin opinnäytetyötäni varten viittä laulupedagogiikan opiskelijaa, jotka opiskelevat suomalaisissa ammattikorkeakouluissa. Löysin heidät kontaktieni kautta. Tein haastattelut Zoom-videoyhteyden välityksellä joulukuussa 2023 ja tammikuussa 2024. Kunkin haastattelun kesto oli hieman yli tunnin. Kaikki haastateltavat ovat opiskelleet laulupedagogiikkaa jo muutaman vuoden, olivat iältään 30–40-vuotiaita ja sukupuoleltaan naisia.

Haastattelun runkona käytin laatimiani väittämiä erilaisista ajattelumalleista. Kysyin, tunnistaako haastateltava omia ajatuksiaan tai ajattelutapojaan näistä väittämistä (liite 1). Käsittelimme ensin haastateltavan ajatuksia tämän lauluinstrumentista ja sen jälkeen opetustyöstä. Lisäksi esitin kysymyksiä haastateltavan tulevista urasuunnitelmista, kannustukseen liittyvistä kokemuksista, aiemmista opinnoista sekä perhetaustasta.

En halunnut käyttää Clancen ja Imes'n huijarisyndrooma-testin kysymyksiä, sillä sitä varten olisi tarvittu erillinen lupa Pauline Clancelta. En myöskään halunnut ryhtyä luokittelemaan haastateltaviani huijarisyndroomasta ”kärsiviksi”, sillä se ei ollut tämän opinnäytetyön tarkoitus.

Halusin tuoda laulunopiskelijoiden äänet kuuluviin, jotta saisin aineistoa sen kysymyksen pohtimiseen, miten laulupedagogiikan opiskelijoita voitaisiin tukea sekä heidän taiteellisen, että pedagogisen identiteettinsä kasvattamisessa.

4.1 Suhde omaan instrumenttiin

Kyselyn ensimmäisessä osiossa esitin ajatusväittämiä, jotka koskivat haastateltavan omaa instrumenttia ja tietyllä tapaa myös omaa taiteilijuutta ja muusikkoutta. Eniten keskustelua ja ajatustenvaihtoa kirvoittivat väitteet 2,5 ja 6.

Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että heidän olisi pitänyt saavuttaa musiikillisella urallaan jo paljon enemmän kuin mitä he kokivat saavuttaneensa. Yksi haastateltavista koki, että klassisena laulajana hänen olisi pitänyt jo tehdä tiettyjä asioita enemmän:

> […] esimerkiksi jotain soolojuttuja, solistisia tehtäviä tai keikkailua, konsertteja ja nauhoituksia, ehkä tän tyyppistä.

Osalle tunne saavutusten vähäisyydestä saattoi liittyä heidän elämänkaareensa: takana saattoi olla muita opintoja tai töitä, joiden parissa oli kulunut aikaa. Joitakin nämä aikaisemmat opinnot tai työt saattoivat turhauttaa, mutta osa oli sitäkin mieltä, että kaikesta aiemmasta kokemuksesta on ollut hyötyä, ja että koko aiempi elämä on pitänyt elää, ennen kuin on voinut päästä tähän pisteeseen.

> […] ylipäätään elämä on mennyt vähän sillein, että olisi toivonut, että olisi ollut tässä vaiheessa elämää jo vähän pidemmällä.

> […] toisaalta mä ajattelen myös niin, että kaikki se muukin opiskelu […] on tähdännyt tähän, mitä mä nyt teen. Mä oon oppinut siinä tosi paljon itsestäni ja koska mä itse oon se instrumentti, niin pystyäkseni oikeasti toimimaan klassisena laulajana, mä tarvitsen kaikki ne prosessit, mitkä mun on pitänyt käydä itseni kanssa.

Kaikki laulajat olivat sitä mieltä, etteivät he kokeneet sopivansa siihen mielikuvaan ja normistoon, jotka liitetään klassiseen musiikkiin tai klassiseen laulajaan.

> [On] semmoisia epäilyksiä, jotka on omasta itsestä lähtöisin, mutta sitten taas toisaalta myös koen, että klassisen musiikin kentällä on ne tietyt odotukset, mihin itse ei välttämättä pysty vastaamaan. Toisaalta on nyt semmoinen olo, etten ikinä tule tavallaan edes sopimaan siihen, mitä stereotyyppisesti ehkä mielletään tai odotetaan klassiselta laulajalta.

> Ehdottomasti juuri näin koen!

> […] koen etten sovi siihen mielikuvaan, normistoon, jotka liitetään klassiseen musiikkiin, ehdottomasti. […] En tosiaan oikein koe olevani joku perusklasarilaulaja.

> Osittain ainakin semmoinen fiilis […] Ehkä siksi koska ulkonäöllisesti mä en ehkä sovi klassiseen musiikkiin, mutta sitten taas äänellisesti joo.

Haastatteluista tuli ilmi, että laulunopiskelijoilla on jonkinlaisia mielikuvia klassisen musiikin maailmasta ja normistosta, ja he kokivat, etteivät välttämättä pysty vastaamaan näihin odotuksiin. Joskus odotukset linkittyivät esimerkiksi tekniseen taitavuuteen, oman instrumentin hallintaan ja esiintymistilanteisiin:

> Ainakin siis tekniset asiat, siis se, että pitäisi olla teknisesti tietyllä tasolla tai hallita tietyt asiat teknisesti. […] Ettei ole niiden puolesta tarpeeksi hyvä, mikä sitten taas itsellä on myös tavallaan lukko, mikä vaikuttaa siihen esiintymiseen, minkä takia on myös ehkä semmoinen fiilis, ettei esiintymisen puolestakaan […] pysty olemaan ehkä niin vakuuttava esiintyjä klassisessa musiikissa.

Klassiseen musiikkiin liittyvät normistot ovat melko vaikeasti määriteltäviä asioita, mutta silti haastateltavilla oli omia mielikuvia näistä. Aiheesta puhuttaessa nousi haastatteluissa esiin mm. konservatiivisuus, ulkonäköön liittyvät seikat, vahvat sukupuoliroolit ja hierarkiat.

> Se ei missään nimessä ole se koko asia, mutta musta tuntuu, että tähän linkittyy jossain määrin se semmoinen sukupuolinormisto. Mä ehkä koen klassisen musiikin kentän semmoiseksi, joka ylläpitää aika konservatiivista sukupuolinormistoa.

> […] Mulla oli konsalla semmoinen olo, että mä en kuulu tavallaan joukkoon, että mun täytyy tehdä tosi paljon töitä, jotta mut hyväksytään siihen joukkoon. Mulla on edelleen semmoinen [tunne], muttei enää sillä tavalla, että mä en kuuluisi mun koulukavereiden joukkoon. Onneksi. Mut mulla on edelleen se tietty mielikuva, sitä on vaikea haalistaa, että klasarit on ”tällaisia”, vaikka oikeasti oon onneksi päässyt tekemään sellaisia juttuja, jotka on vähän kyllä romuttanut sitä mielikuvaa.

> […] ehkä ne mielikuvat, mitkä liittyy klassiseen musiikkiin ja sen esittämiseen. Just semmonen pönötyskulttuuri ja se, että sun pitää olla semmoinen pyntätty ja hyvin perinteisen naisen näköinen niin kuin aina.

Klassisen musiikin perinteitä arvostava ja kannatteleva kulttuuri tarjoaa perinteisesti naisille – ja myös muille sukupuolille – melko yksipuolisen kuvan olla. Lehtinen ym. (2021, 119) huomauttavat, että vääränlaiseksi paljastumisen pelko voi aiheuttaa huijariajatusten kehittymistä. Jos kokee, ettei oma olemus sovi siihen toimintaympäristöön, johon pitäisi sopeutua, voi tuloksena olla jatkuvaa itsensä epäilyä. Ulkopuolisuuden tunne ja huijariajatukset eivät aina ole yksilöstä lähtöisin, vaan ne saattavat myös olla heijastuksia ympäröivän maailman reaktioista.

> Klassisen laulun kontekstissa se, että sun täytyy aina näyttää tietynlaiselta, ja että siinä on se tietty normisto, mikä liittyy esittämiseen myös.

On erikoista, kuinka pitkään naiset ovat jo taistelleet oikeudestaan pukeutua, olla ja käyttäytyä haluamallaan tavalla, mutta klassisen musiikin kenttää tämä taistelu ei ole vieläkään aivan saavuttanut. Asetelma on mielestäni ongelmallinen, sillä toisaalta sanotaan, että on yleisöä kunnioittavaa pukeutua hyvin. Tästä päästään puolestaan siihen, kenen mielestä konservatiivinen pukeutuminen on ”hyvää pukeutumista”. Se mikä toiselle edustaa korkeinta eleganssia, voi toiselle edustaa yletöntä prameilua, pynttäytymistä tai jotain muuta aivan käsittämätöntä. Makuja on erilaisia. Tästä seuraa kysymys, ketä varten klassinen musiikki oikeastaan on, tai kenellä on siihen ”oikeus”? Minkälaiset ihmiset saavat tehdä klassista musiikkia, ja ketkä saavat sitä kuunnella? Miksi klassinen musiikki edelleen kantaa ”varsinaisen musiikin” tai taidemusiikin viittaa selässään?

Ilahduttavaa oli huomata, että vaikka haastateltavat kokivat klassisen musiikin maailman ja siihen liittyvät normit haastavina, he kuitenkin näkivät itsellään oman paikan klassisen musiikin kentällä. Useimmiten tuon paikan kerrottiin olevan jollain tavalla erityinen tai omalaatuinen, ei aivan kentän keskellä.

> Mä koen, ehkä, että mulle on paikka jossain siellä laitamilla. […] vähän jotain cross-overia tai jotain elementtejä jostain muualta. Tai jossain semmoisessa, mikä ei ole ihan sitä, mitä kaikki haluaa tehdä. Semmoinen paikka mulla ehkä voi olla, mutta en mä kyllä koe, että mulla [olis paikka] just sillä normin mukaisella kentällä.

> Kyllä mä silti koen, että mulla on paikka siellä. Mut silti se on joku omanlainen erikois-, erityispaikka. […] Koen, että nyt näiden vuosien aikana mä oon kasvanut sinne tietyllä tavalla, että mua ei enää pysty poistamaan sieltä. Ja mä olin tosi heiveröisesti kiinni siinä silloin alussa, mutta nyt mulla on semmoinen olo, että mä, kaikkine erikoisuuksineni, minäkin kuulun sinne, vaikka mä en olekaan samanlainen, kuin se mun mielikuva klasarilaulajista.

4.2 Suhde opettajana toimimiseen

Haastatteluista jäi se vaikutelma, että suhtautuminen omaan toimimiseen pedagogina jakaantui kahtia haastateltavien kesken. Toisille suhtautuminen omaan pedagogin rooliin oli helpompaa, toiset taas vaikuttivat olevan varmempia taiteilijan roolistaan.

> Huomaan, että mun on selkeästi helpompi suhtautua siihen omaan pedagogirooliin kuin siihen taiteilijarooliin. […] Ja sitten musta tuntuu myös, että se opettaminen ei ole niin sitä mulle itselleni sitä ydinminää, sitä kaikkein tärkeintä. Vaan se laulaminen on enemmän. Niin silloinhan sitä kohtaan on ehkä vielä silleen ankarampi.

Moni haasteltava vaikutti ajattelevan, että on päässyt opiskelemaan musiikkipedagogiksi jostain muusta syystä, kuin omien kykyjen tai taitojen ansiosta – siis pelkästä hyvästä tuurista tai jopa säälistä.

> No osittain, kyllä osittain uskon. Tavallaan ihan omista taidoista myös, mutta kyllä osittain myös tämä, että satuin olemaan oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Jos mä olisin hakenut vähän myöhemmin, niin olisi vähemmän paikkoja auki, en ehkä olisi päässyt.

> Joo, ajattelen kyllä ehdottomasti noin. […] ja jopa oon monesti ajatellut, että ne oli varmaan vahingossa valinnu mut. […] Tai että oli vaan semmonen vuosi, ettei vaan ollut hyviä hakijoita. […] Tyyliin ”Kyllä meidän nyt joku pitää ottaa tänä vuonna.”

> Mä muistan, kun mä sanoin kavereillekin, että jos ne nyt ottaa mut sisään, niin kyllä on koulun taso tosi huono.

Osa oli hakenut opiskelemaan juuri koronapandemian alettua, mikä vaikutti valintakoejärjestelyihin ja toisaalta myös ammattikorkeakoulujen arvostus saattoi vaikuttaa haastateltavan tulkintaan hyväksytyksi tulemisesta:

> Oon miettinyt sitä, että silloin ei välttämättä ole ollut ehkä niin paljon hakijoita mitä yleensä, koska oli aika poikkeuksellinen se valintakoemenettely, eli oli siis ihan vaan nauhoitukset, eikä ollut mitään teoriakokeita sun muita.

> Ehkä semmoinenkin ajatus, että ehkä XX ammattikorkeakoulussa on tietynlainen maine, että tänne ei just hae parhaimmat, että sitten ne ottaa tänne, mitä saa. Kärjistetysti ja tosi jotenkin ehkä inhottavasti ajateltu ja sanottu, mutta välillä on ollut semmoinen tunne.

Kouluun pääsyyn liittyvistä huijariajatuksista huolimatta kaikki haastateltavat kokivat, että heillä on laulupedagogeina annettavaa oppilailleen, mutta samanaikaisesti heitä arvelutti oma osaaminen:

> Pitää ihan paikkansa, uskon, että on jotain annettavaa. Tosin toinen juttu on, onko niin paljon annettavaa, mitä ehkä itse haluaisi, tai että onko sillä tasolla millä haluaisi tai pitäisi olla.

> On siinä vähän huijarisyndroomasta pelkoa. Jotenkin sitä miettii, että ”mitä mä muka osaan opettaa?” Jos ne [oppilaat] tulee ja maksaa mulle siitä, niin huijaanko mä niitä sitten vaan, että saan rahaa jostain?

> Joskus mulla on semmoinen tunne, että mä en tiedä, mitä helvettiä mä teen. […] Mua pelottaa, että kaikki huomaa, ja mun oppilas huomaa. Mut sitten taas välillä musta tuntuu, että kyllä se sujuu ja on mennyt eteenpäinkin ja näin, mutta jotenkin mä koen, että voisin tehdä koko ajan paremmin. […] Mulla on myös semmoinen olo, että mä en ole tästä koulusta oppinut vielä kunnolla sitä, mitä pitää tehdä aloittelevan laulajan kanssa. […] Sitten mulla on aina semmoinen olo, että no nyt mä meen taas tuonne näytetunnille feikkaamaan opettamista ja että mä en osaa itsekään vielä kuitenkaan laulaa kunnolla, niin miten miten mä voin edes opettaa tätä juttua.

> […] tuli ensimmäistä kertaa vuosi sitten sellainen olo, että okei, mulla onkin jotain annettavaa, koska ne mun harjoitusoppilaat oppi jotain mun tunnilla. Ajattelin ”okei, no on mulla sitten jotain”, mutta samanaikaisesti olen kyllä myös samaa mieltä ton kanssa, että pelkään että muille paljastuu, etten osaakaan opettaa laulua niin hyvin kuin he luulevat.

Omaa osaamista ja ammattitaidon tunnetta voi kuitenkin myös tietoisesti vahvistaa huolellisella valmistautumisella. Mitä paremmin ymmärtää itse omaa instrumenttiaan, sitä helpommin tietää, mitä oppilaalta voi pyytää.

> […] kyllä mä huomaan, että mitä enemmän mä valmistaudun ja oikeasti mietin sitä omaa opettamista ja oikeasti välillä harjoittelen sitä, että miten selität tietyt asiat oppilaalle, niin kyllä se myös vaikuttaa ja parantaa sitä ns. tulosta. En usko, että se on vaan tuurista kiinni ollut.

> […] eniten on tullut varmuutta opetukseen siitä, mitä enemmän tuntuu, että mä itse ymmärrän omaa instrumenttia. […] ylipäätään se, että mulla on semmoinen olo, että mä tiedän mitä mä teen, niin sellaiset asiat niin tuntuu kyllä siltä, että niitä on helpointa opettaa koska sä tiedät, mitä sä haluat pyytää oppilaalta.

Keskustelin haastateltavien kanssa myös heidän kokemuksestaan omasta pätevyydestä laulunopettajina. Kokemus pätevyydestä yhdistyi laulajan kokemukseen omasta laulutaidostaan: jos kokee, ettei itse ole aivan varma, osaako laulaa oppilaalle eteen, se aiheuttaa huolta ja riittämättömyyden tunnetta. Tässä nousee esiin eräänlainen kaksoisstandardi: osatakseen opettaa, opettajan pitäisi myös osata laulaa hyvin.

> Asia, minkä kanssa ehkä painii itse. […] Mun mielestä mä osaan opettaa ja on sitä semmoista pätevyyttä siihen, mutta sitten jos siihen lasketaan taas se oma laulutaito, niin sitten alkaa epäilyttää. Jotenkin sillein, että joo kyllä mä pystyn opettamaan tätä, mutta jotenkin se oma laulu on sitten aina vähän semmoinen että ”anteeksi ”. Just, että mun pitäisi olla paljon pidemmällä.

> No tää on niin hassua, se on ristiriitaista! Kyllä mä silti tavallaan koen olevani pätevä. Joissain asioissa mä koen, että mä osaan ja onnistun, että mä ainakin yritän. […] Kun oma ääni on kehittynyt, niin kyllä sitä sillä tavalla kokee olevansa pätevä. Mutta silti musta tuntuu, että mitä enemmän mä opin, niin sitä enemmän on vielä oppimista.

> Välillä ottaa paineita siitä, että osaako edes itse tarpeeksi hyvin niitä asioita, mitä koittaa opettaa sille toiselle. Tuntuu, että se oma ääni ei ole niin vakaasti hallinnassa, mitä sen ehkä pitäisi olla laulunopettajana.

Onkin mielenkiintoista pohtia, voiko toimia laulunopettajana, jos ei niin sanotusti osaa laulaa, mutta jos ymmärtää kuitenkin, mitä klassisessa äänenmuodostuksessa vaaditaan? Entäpä sitten muusikot, jotka eivät ole saaneet pedagogista koulutusta – tuntevatko he epäilyksen tunteita tai huijariajatuksia omaa opettamistaan kohtaan, vaikka oma instrumentti olisi hallussa? Kuinka tärkeää on, että laulunopettaja itse vielä laulaa aktiivisesti? Kuka määrittää, missä vaiheessa laulunopiskelija saa alkaa opettaa laulua, millä äänellisellä tasolla hänen pitäisi olla?

4.3 Muita esiinnousseita teemoja

Yksi toistuvasti haastatteluissa esiin noussut aihe liittyi kysymykseen muusikkoudesta. Haastateltavista moni koki vaikeaksi mieltää itsensä muusikoksi.

> […] silloin kun mä aloitin konsalla, niin mulla meni siis koko konsan kaks vuotta siihen, että mä aloin vähitellen saamaan tietynlaista itsevarmuutta. Että ei ole noloa, jos mä laulan tai että ei ole noloa, jos mä voin ajatella, että mä oon samanlainen, kuin noikin, elikkä muusikko. […] Ensimmäinen vuosi oli semmoista, että mä olin tosi epävarma ja koin, että joka ikinen muu ihminen konservatoriossa on enemmän muusikko ja ne kuuluu sinne enemmän kuin minä. Se oli tosi rankkaa ja sitten varsinkin ne, jotka oli käynyt musiikkiopistot ja jotkut, jotka oli (käyny) musiikkilukion, niin mä koin, että ne on niitä aitoja muusikkoja, mä oon vaan tällainen joku feikkityyppi joka on päättänyt, että hän haluaa laulaa.
>
> […] niin enhän mä pidä itseäni kauhean minään muusikkona. Tai siis sitten loppupeleissä on kuitenkin se sellainen riittämättömyyden tunne.
>
> […] en mä voi olla muusikko ja jotenkin sellainen [ajatus] et kyl kaikki varmasti osaa laulaa, että kaikilla on ääni kuitenkin.

Toinen keskustelua herättänyt aihe oli pianonsoitto. Opiskelijoille tuotti suurta päänvaivaa heidän pianonsoittotaitonsa – tai heidän mukaansa sen puute. Keskustelin haastateltavien kanssa erikoisesta kaksoisstandardista, joka laulupedagogiopiskelijoilla tuntuu olevan: laulun opettamisen lisäksi heidän pitäisi osata soittaa pianoa lähes konserttipianistin tasolla.

Tietystikään asia ei ole näin, mutta olisi mielenkiintoista tietää, mistä tällainen ajattelutapa kumpuaa? Eihän esimerkiksi viulupedagogiopiskelijoiden tarvitse osata soittaa pianoa tai selloa. Luulisi, että laulupedagogille riittää, että osaa käyttää ja opettaa omaa pääinstrumenttiaan. Pianonsoittotaito on toki laulupedagogeille suotavaa, sillä jotain instrumenttia on hyvä osata soittaa oppilaan laulun tueksi ja säestykseksi. Pianonsoittotaitojen lisäksi omiksi puutteellisiksi ominaisuuksiksi mainittiin muun muassa teoriaosaaminen.

Haastateltavien suhtautuminen pianonsoittotaitoihinsa oli siksikin mielenkiintoinen, että lähes kaikilla heistä oli pianonsoittotaustaa, ja osa oli opiskellut pianonsoittoa myös konservatoriossa.

> […] välillä mä pelkään, että mä en osaakaan opettaa lauluoppilasta niin hyvin, kuin mä luulen, joo, ja johtuen ensinnäkin tuosta pianonsoittotaidosta, että se mulla on vähän huono.

> […] mä en osaa tarpeeksi hyvin soittaa pianoa tai mitään muutakaan instrumenttia.

Kysyin haastateltavilta myös heidän perhetaustastaan ja lähiperheen ammateista (sisällytin tähän mukaan vanhemmat ja isovanhemmat). Opettajia löytyi useamman haastateltavan lähisuvusta (3 kpl), samoin insinöörejä (2 kpl). Varallisuudesta tai haastateltavien taloudellisesta tilanteesta ei puhuttu, mutta keskusteluissa nousi kuitenkin esiin myös se seikka, että laulajan ura ei ole kaikille tasaveroinen: jos oma taloudellinen tilanne on vaatimaton, ei välttämättä ole varaa osallistua mestarikursseille kotimaassa, saati ulkomailla.

5 Pohdintaa

Alun perin tarkoitukseni oli tehdä laaja kyselytutkimus, joka olisi lähetetty kaikkiin Suomen ammattikorkeakouluihin, joissa voi opiskella laulupedagogiksi. Tämän lisäksi suunnittelin vielä tekeväni erilliset henkilökohtaiset haastattelut, joista olisin saanut yksityiskohtaista tietoa suoraan laulajilta. Näin ollen opinnäytetyöni olisi koostunut sekä kvalitatiivisesta että kvantitatiivisesta tutkimuksesta, mutta totesin kyseisen yhdistelmän olevan liian laaja opinnäytetyötasoiseen työhön. Niinpä päätin keskittyä vain henkilökohtaisiin haastatteluihin, jotta saisin kerättyä kvalitatiivista aineistoa suoraan opiskelijoilta, ja jotta heidän äänensä ja ajatuksensa pääsisivät esiin.

Oli positiivista havaita, että kaikki haastateltavat kokivat, että heillä on jotain annettavaa laulupedagogeina ja että he ovat saaneet koulutuksestaan apua ja työvälineitä laulunopetukseen. Vastausten perusteella omaa roolia pedagogina vahvistaa kokemus oman lauluinstrumentin hallinnasta. Opiskelijan kokema epävarmuus omasta lauluäänestä heijastuu suoraan opettajuuteen – oma opettajaidentiteetti huojuu, jos kokee, ettei ole äänellisesti niin pätevä.

Pohdimme myös muutaman haastateltavan kanssa sitä, keitä ammattikorkeakouluihin otetaan opiskelemaan laulupedagogeiksi. Millä tasolla heidän olisi syytä olla, tai millä perustein heidät hyväksytään kouluun? Olisiko sittenkin parempi, että heillä olisi jo B-kurssi suoritettuna, jolloin painopiste opiskelussa olisi puhtaasti pedagogiikassa?

Vai voiko siitä olla jopa hyötyä, että koko instrumentti pitää koulussa rakentaa uudelleen? Auttaako se samaistumaan aloitteleviin lauluoppilaisiin, kuten esimerkiksi pedagogiikkaoppilaisiin? Itselläni on ainakin ollut selkeitä huijariajatuksia siitä, miten voin muka opettaa toista henkilöä laulamaan, jos en ole vielä itse laulaja? Entä miten oppilaitoksissa voitaisiin auttaa opiskelijoita tällaisten ajatusten kanssa?

Sibelius-Akatemiassa on käytäntönä, että mikäli karsiutuu valintakokeesta, saa kuitenkin aina pyytää palautetta omasta suorituksestaan. Ymmärtääkseni näin ei ole laita ammattikorkeakouluissa. Entä jos ammattikorkeakouluun valituille pedagogiopiskelijoille annettaisiin palautetta heidän pääsykoesuorituksestaan? Kun uusi opiskelija aloittaa, voisivatko opettaja ja opiskelija keskustella siitä, missä kohtaa opiskelija äänellisesti sillä hetkellä on? Siten, että painotus keskittyisi positiiviseen ja vahvuuksiin: mitä opiskelija jo osaa, missä ovat hänen vahvuutensa. Sen lisäksi voitaisiin keskustella, mitä tulevien opiskeluvuosien aikana kenties lähdetään työstämään. Tämäkin saattaa opintojen aikana muuttua moneen kertaan, mutta omasta mielestäni konkreettisuus on arvokasta.

Nähdäkseni kaikilla haastatelluilla oli jonkinlaisia huijariajatuksia liittyen joko omaan muusikkouteen tai pedagogina toimimiseen. Ilahduttavaa kuitenkin on, että kaikki haastateltavat jatkavat omaa työtään musiikin parissa, ja usein onkin niin, että oma ammatti-identiteetti voi vahvistua kunnolla vasta, kun pääsee tekemään itse työtä.

Mielestäni olisi tärkeää tehdä näkyväksi, että kaikilla voi olla huijariajatuksia. Puhumalla ajatuksista avoimemmin niistä tehtäisiin näkyviä ja niihin voitaisiin etsiä ratkaisuja. Loppujen lopuksi kyse on pelkästään ajattelumalleista, ja tiettyyn pisteeseen asti omat ajatukset pystyy valitsemaan, mutta se vaatii tietoista työtä ja mahdollisesti myös ammattiapua. Niin sanottujen ”voimafraasien” jankkaaminen tai yltiöllinen positiivisuusajattelu eivät ole toimivia keinoja. Joskus huijariajatusten taustalla voi myös piillä traumoja.

Edellä mainittuun keskustelutyöhön ei riitä pelkkä opiskelijoiden oma panostus, vaan oppilaitosten pitäisi tulla asiassa opiskelijoiden avuksi. Opiskelijoille voitaisiin tarjota eräänlaista työnohjausta tai mentaalivalmennusta henkilöltä, joka tuntee musiikkialaa. Oppilaitoksissa on tarjolla keskusteluapua opintopsykologin ja opinto-ohjaajan muodossa, mutta he eivät välttämättä ole ollenkaan perehtyneet musiikkialaan, joka on kuitenkin rakenteeltaan ja toimintatavoiltaan hyvin erilainen kuin vaikkapa sosiaalialat.

Lisäksi toivoisin opiskelijoille mahdollisuutta päästä kokemaan vahvempaa minätoimijuutta, sitä että voi kokea kelpaavansa musiikkialalle, että opiskelijan tapa toimia ja tehdä asioita omannäköisesti on validi. Joillekin toimijuus voi olla itsestäänselvyys ja se voi juontaa juurensa siihen, että esimerkiksi omaa enemmän musiikillista pääomaa vaikkapa kodin ja perheen ansiosta.

Toiset ovat kuin kotonaan klassisen musiikin parissa ja se on heille luonteva tapa ilmaista itseään, toiset taas voivat olla epävarmempia. Oppilaitoksissa oman luovuuden ilmaisu saattaa jäädä liiaksi taka-alalle, sillä kaikki on jo niin etukäteen ”pureskeltua”: kuinka fraseerata ja miltä pitää kuulostaa. Mahdollistamalla toimijuuden kokemista voidaan kuitenkin vahvistaa muusikkoidentiteettiä. Mikä on se tapa, jolla kukin opiskelija voi tuoda omaa luovuuttaan esiin ja saada kokemuksia omasta toimijuudesta, sen sijaan että kokemus olisi sellainen, kuin yksi haastateltavista kuvailee:

> Kun mä aloitin nää opinnot siellä konsalla – teatterissa oli vapaampaa se tekeminen – niin mulle sanottiin yhtäkkiä, että tuijota sitä hätäuloskäyntiä ja niin kun kädet sivuilla, niin olin ihan mitä helvettiä tää on?

Käydessäni haastatteluaineistoani läpi ja lukiessani lähdekirjallisuutta huomasin törmääväni jatkuvasti kaksoisstandardeihin: laulutaito – laulunopetustaito, pianonsoittotaito – kokemus soittotaidottomuudesta, passiivisuus – aktiivisuus, subjekti – objekti. Ovatko nämä kaksoisstandardit jotain, mitä vain naiset kokevat, vai onko miehillä myös vastaavanlaisia kokemuksia?

Tiedän esittäväni tässä työssä paljon enemmän kysymyksiä kuin ratkaisuja niihin, mutta toivonkin voivani perehtyä aiheeseen lisää myöhemmin, sillä mielestäni aiheesta pystyisi tekemään laajemmankin tutkimuksen. Esimerkiksi haastatelluista laulajista kukaan ei ollut muusikkoperheestä, joten vertailua muusikkoperheen lapsen ja ei-muusikkoperheen lapsen välillä ei pystynyt tekemään. En myöskään mielestäni päässyt perehtymään riittävän syvälle luokkayhteiskuntateemaan. Olen varma, että klassisten laulajien luokkataustoja tutkimalla voitaisiin saada mielenkiintoista tietoa.

Lähteet

Bourdieu, P. 1984. Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Eerola, J. 2010. Luokkarakenne. Johdanto. Teoksessa Eerola, J. (toim.) Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Helsinki: Hakapaino, 21.

Lehtinen, S.; Pasanen, A. & Uusikangas, S. 2021. Huijareiden vallankumous. Huijarisyndrooman yhteiskunnallisilla juurilla. Tampere: Vastapaino.

Mielenterveystalo 2024. Keskittymisvaikeuksien omahoito-ohjelma. 7. Rutiinien luominen. Viitattu 12.2.2024. https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/keskittymisvaikeuksien-omahoito-ohjelma/7-rutiinien-luominen.

Perustuslaki 19.6.1999/731.

Purhonen, S. 2014. Suomalainen maku. Johdanto. Teoksessa Purhonen, S. (toim.) Suomalainen maku. Kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Helsinki. Gaudeamus Oy, 11–18.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2024. Suomi on sukupuolten tasa-arvon edelläkävijä. Viitattu 12.4.2024. https://stm.fi/suomi-on-sukupuolten-tasa-arvon-edellakavija.

Teosto 2023a. Tasapuolisempi sukupuolijakauma musiikkialalla -selvitys. Yhteenvetoraportti. Pdf-tiedosto. Viitattu 1.5.2024. https://www.teosto.fi/wp-content/uploads/2023/03/tasapuolisempi-sukupuolijakauma-musiikkialalle-suomessa_yhteenvetoraportti_2023.pdf.

Teosto 2023b. Tutkimus: Nais- ja miesmusiikintekijöillä täysin eri käsitys alan tasa-arvoisuudesta – musiikkiala ryhtyy toimenpiteisiin. Viitattu 30.4.2024. https://www.teosto.fi/tutkimus-nais-ja-miesmusiikintekijoilla-taysin-eri-kasitys-alan-tasa-arvoisuudesta-musiikkiala-ryhtyy-toimenpiteisiin.

Teosto 2024a. Musiikkialalla esiintyy yhä runsaasti syrjintää. Viitattu 30.4.2024 https://www.teosto.fi/musiikkialalla-esiintyy-yha-runsaasti-syrjintaa.

Teosto 2024b. Yhdenvertaisuus ja syrjintä musiikkialalla -selvitys. Yhteenvetoraportti. Viitattu 1.5.2024. https://www.teosto.fi/wp-content/uploads/2024/03/Musiikkialan-yhdenvertaisuusselvitys_kokonaisraportti-2024_21032024.pdf.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Sukupuolten palkkaero. Viitattu 30.4.2024. https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/tyo-ja-toimeentulo/sukupuolten-palkkaero.

Lisäksi viisi erillistä Zoom-haastattelua laulupedagogiopiskelijoiden kanssa ajalla 12/23–01/24. Haastattelut ja niiden transkriptiot ovat kirjoittajan hallussa.

Haastattelukysymykset

Heini Ernamo
Turun ammattikorkeakoulu
Taideakatemia
heini.ernamo@edu.turkuamk.fi

Haastattelukysymykset 1 (3)

20.2.2024

Ammatti-identiteetti, itsetunto ja oma osaaminen

Tunnistatko itsesi tai omia ajattelutapojasi seuraavista väittämistä:

Oma instrumentti

1. Ajattelen, että olen edistynyt musiikkialalla osittain siksi, että minun on oletettu olevan lahjakkaampi kuin oikeasti olenkaan.
2. Ajattelen, että minun olisi pitänyt tähän mennessä saavuttaa jo paljon enemmän musiikillisella urallani.
3. Minusta tuntuu, että musiikilliset onnistumiseni (esiintyminen) ovat johtuneet vain hyvästä onnesta.
4. Olen tyytyväinen omaan instrumenttiini ja koen, että olen edistynyt/edistyn opintojeni aikana.
5. Koen, etten sovi siihen mielikuvaan ja normistoon, jotka liitetään klassiseen musiikkiin.
6. Koen, että minulle on paikka klassisen musiikin kentällä.

Oma opetustyö

1. Ajattelen, että olen päässyt opiskelemaan laulupedagogiikkaa, koska satuin olemaan oikeassa paikassa oikeaan aikaan.
2. Koen, että minulla on (tulevana) laulupedagogina annettavaa oppilailleni.
3. Pelkään, että muille paljastuu, etten osaakaan opettaa lauluoppilastani niin hyvin, kuin he luulevat.
4. Minusta tuntuu, että musiikilliset onnistumiseni (opetus) ovat johtuneet vain hyvästä onnesta.
5. Koen olevani pätevä opiskelemallani alalla.

Lisäksi

- Minkälaisia urasuunnitelmia sinulla on? Oletko hakenut opiskelemaan muualle? Tai aiotko hakeutua jatko-opintoihin?
    - onko erityisiä syitä valinnoillesi?

- Minkälaista tukea tai kannustusta olet saanut musiikkiopintoihin esim. opettajilta, perheeltä, ystäviltä tai muilta?
    - Onko tuki tai sen puute mielestäsi vaikuttanut valintoihisi opiskelun tai uran suhteen?
    - Minkälaista tukea tai kannustusta olisit toivonut saavasi?

Heini Ernamo
Turun ammattikorkeakoulu
Taideakatemia
heini.ernamo@edu.turkuamk.fi

20.2.2024

Taustatiedot

- Ikä
  - 18-30
  - 31-45
  - 46-60
  - 61 ->

- Sukupuoli
  - Nainen
  - Mies
  - Muunsukupuolinen
  - En halua sanoa

- Aiempi/aiemmat koulutukset
  - Ammattikoulu
  - Ammattikorkeakoulu
  - Yliopisto
  - Muu, mikä?

- Miltä alalta aikaisemmat opintosi ovat? Saat kertoa vapaasti.
  - __

- Monennettako vuotta opiskelet ammattikorkeakoulussa?
  - 1.
  - 2.
  - 3.
  - 4.
  - 5. tai enemmän

- Oletko hakenut opiskelemaan laulua muualle kuin suomalaisiin ammattikorkeakouluihin (esim. Taideyliopiston Sibelius-Akatemiaan tai ulkomaisiin solistisiin opintoihin)?
  - Kyllä
    - Mihin?
  - En
  - En halua kertoa

- Aiotko hakeutua laulun jatko-opintoihin (esim. Taideyliopiston Sibelius-Akatemiaan tai ulkomaisiin solistisiin opintoihin)?
  - Kyllä
  - En
  - En osaa/halua kertoa

Heini Ernamo
Turun ammattikorkeakoulu
Taideakatemia
heini.ernamo@edu.turkuamk.fi

20.2.2024

Musiikkikoulutus

- Missä olet alun perin aloittanut musiikin opiskelun? Voit valita useamman vaihtoehdon.
  - Musiikkiopisto
  - Konservatorio
  - Yksityisopetus
  - Itseoppinut

- Oletko opiskellut jotain muuta instrumenttia ennen laulamista? Jos olet, niin mitä?
  - En
  - Kyllä, instrumentti:

- Ovatko vanhempasi muusikoita tai toimivatko he musiikkialalla?
  - Kyllä
  - Ei
- Jos vastasit edelliseen Ei, mitkä ovat vanhempiesi ammatit?
  -

- Jos sinulla on sisaruksia, toimivatko he musiikkialalla?
  - Kyllä
  - Ei
  - Minulla ei ole sisaruksia

- Jos vastasit edelliseen ei, mikä/mitkä ovat sisarustesi ammatit?
  -

- Onko kotonasi kannustettu musiikin harrastamiseen?
  - Kyllä
  - Ei

- Onko kotonasi kannustettu muusikon ammatinvalintaan?
  - Kyllä
  - Ei

- Keneltä koet saaneesi eniten kannustusta musiikin opiskeluun?
  - Vanhemmilta
  - Sisaruksilta
  - Muilta sukulaisilta
  - Puolisolta
  - Kavereilta
  - Opettajalta
  - En keneltäkään